

Norgga sámepolitihkka 1970-logus – ođastemiin nanosmahttin sámevuoda

JOHAN KLEMET HÆTTA KALSTAD

Sámi allaskuvla

1970-logus ledje earenoamáš dáhpáhusat sámepolitihkas, ja lei čalbmáičuohcci movt sámelihkadusa nuorra buolva ánggirdii hábmet politihka sámevuoda nannema várás. Kultuvrralaš odasmahttin lei gaskaoapmin ja sámeorganisašuvnnat ledje politihkalaš bádjin. Kulturprogrammas 1971 ledje sámi vuoigatvuodát vuosttaš geardde navdon álgoálbmotgažaldahkan.

Dán artihkkala fáddán lea Norgga sámepolitihka hábmen 1970-logus. Ulbmilin lea háhkat odđa máhtu Norgga sámepolitihka doaibmilis áigodagas, ja dan gohččodan servodatperspektiivan. Norgga guovddášhálddaha korporatisma lei rahpame geainnu sámeorganisašuvnnaid ovddasteddjiide riikka mearridanvuogádahkii.

Jagi 1979 loahpas muhtumat Áltá-akšuvnnas manne Osloi vuostálastit eiseválddiid dulvadanplánaid ja čadahit nealgudanakšuvnna. Sin akšuvdna váikkuhii earenoamážit álbmoga ektui ja dan ahte eiseválddit doapmagohte čadahit odđa sámepolitihka.

Fáddásánit: sámepolitihkka, 1970-lohku, sámevuolta, aktivisttat

Láidehus

Norgga sámepolitihka guovddáš mihttu 1960-logus lei ovttadásatvuolta birgenlági, kultuvrra ja sosiála diliid dáfus dár- ja eamiálbmoga gaskkas (Kalstad 2011). Digaštallamat ovddidit sámeálbmoga birgenlági jorre dávjá dađibahábut sáhkkan sápmelaččaid geafivuoda birra. Oslo universitehta servodatdiedáprofessor Vilhelm Aubert viiddidii sápmelašdoahpaga go čálii ahte sámeáššit gusket birgenláhkái, kultuvrii ja sámeálbmoga fámohevuhtii servodagas. Gažaldat fápmodili hárrái servodagas lea politihkka. Aubert seammás čálii ahte sámeálbmot ja dan organisašuvnnat ja politihkalaš áirasat fertejit ásahit juoidá mii lea áibbas ođas. Sámi olbmuide berre leat vejolaš válljet daguideaset bokte leat sápmelažžan iige dovdomearkan dárbbas leat ii geafivuolta, ii boazu iige gákti. (Aubert 1969: 34–45.)

Juho-Niillas, Nils Jernsletten (1969: 87–88) lea dán vuogi mielde juohkán sápmelaččaid viđa jovkui árbevirolaš sápmelaččas gitta modearna sámeaktivistta rádjái. Sis leat buohkain dovdomearkkat iežaset válljejuvnon daguid vuodul, ja dainna vugiin son lei viiddideame sápmelašdoahpaga. Dáza dutkit ledje geava-

han sápmelašdoahpaga olggobeale dovdomearkkaid vuodul, nugo eallinvuogi ja gávtti earet giela (Collinder 1953: 77).

Per Otnes (1970) lei dutkamisttis navdán rahčamiid čohkket sámeálbmoga oktasaš sámeorganisašuvnnaide našuvdnahuksemin. Sápmelaččaid vuosttaš aktivista Elsa Laula Renberg lei geavahan našuvnadoahpaga vuosttaš sámi riikkačoahkkima rahpansártnis Troandimis jagis 1917, go celkkii ahte našuvdna mii ii geahččal rahčat čuovvut áiggi mannolaga, goarrána (Otnes 1970: 119). Sámeálbmoga vuostálastit navde našuvnadoahpaga iešalddis čujuhit dasa ahte sámeapolitihkkariid mihttu lei oččodit sierra sámi stáhta. Dakkár jurdaga sámi ofelaččat eai rehkenastán vejolažžan ja sii baicca gáibidišgohte iešmearrideami váldosámeáššiin seammás go gáibide riikkaid eiseválddiid dohkkehit sápmelaččaid álbmogin (Wadnim 1976; Hætta 1976). Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR) ledje guorahallagohtán movt ja man vuodul rehkenastit sápmelaččaid našuvdnan mas lea almmolaš stáhtus Norggas (NSR 1975; NSR 1978: 17).

Dán artihkkala fáddán lea sámevuoda nanosmahttin, ja dutkama čuolbman lea movt Norgga sámeapolitihkka hábmejuvvui 1970-logus. Dan áigodahkan rehkenastán jagiid 1968 rájes dassázii go Norgga Sámediggi cegejuvvui 1989:s. Dalle rivde guovddáš struktuvrrat sámeapolitihka hárrái. Sámeapolitihka dáfus álggahuvvui ođđa áigodat 1968 rájes (Leif Dunfjeld, persovnnalaš gulahallan) ja seammás sámeorganisašuvnna nanosnuvve NSR ceggemiin (NSR vuodđudeapmi). NBR lei cegejuvvon jagis 1948 (Kalstad 2011: 46).

Bargovuohki 1970-logus lei oččodit sámeorganisašuvnnaid gaskaoapmin ođastit sámeapolitihka nanosmahttin várás sámevuoda. Danin lea artihkkala álgooassi sámeorganisašuvnnaid politihkalaš doaimmaid birra ja almmolaš sámeapolitihka hábmen čuovvu dan. Ollugat leat navdán Áltá-akšuvnna ođđa sámeapolitihka vuodđun ja ahte dan geažil hábmejuvvui ođđa politihkka dáruiduhttinpolitihka sadjái (*FD* 21.4.2012; Minde 2003; Hjorthol 2006).

Artihkkala ulbmilin lea háhkat ođđa máhtu dan birra movt sámelihkadusa aktivisttat ráhkkanahhte sámeorganisašuvnnaid hábmen várás Norgga sámeapolitihka. Dan áigodagas čoahkkanišgohte sámenuorat Osloi ja earenoamážit studeanttat ánggirde ovddidit sámeapolitihkalaš vuodđogažaldagaid. (Magga 2006: 77–78.) Sin gohčode maid namahusain «sámi 68:žat» daningo sii ledje studeantan jagiid manjel 1968 go studeanttat miehtá Eurohpá ánggirde akšuvnnaiguin buoridit oahppan- ja dutkaneavttuid universitehtain. Ole

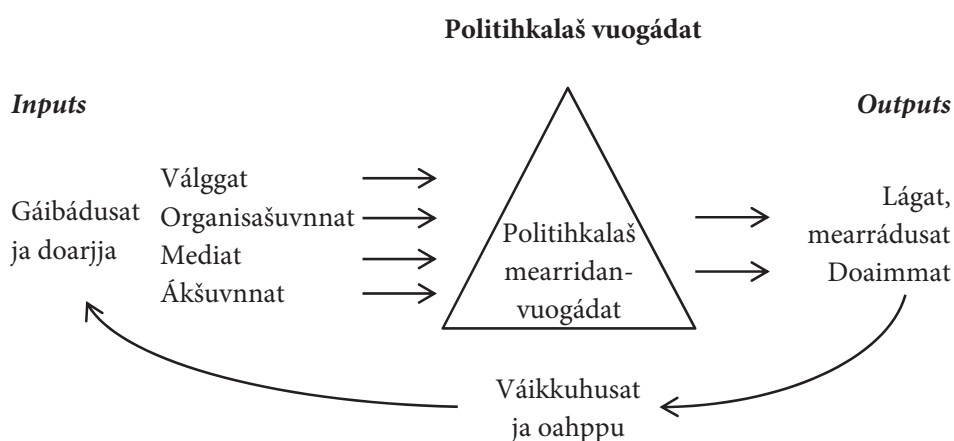
Henrik Magga (2006: 75) lea muitalan dan birra go son daid jagiid lei studeanta ja aktivista.

1970-logu sámeaktivisttat leat dán dutkanfáttá aktevrrat ja lean dutkan movt sii ovddide oainnuideaset sámeorganisašuvnnaid bokte. Sin bargobádjín ledje seminárat sámeorganisašuvnnaid olis, oassálastin organisašuvnnain ja váikkuheapmi davviriikkalaš sámekonferánssaid politihkalaš prográmmahábmemei.

Nubbi lávki lea dutkat movt sámeorganisašuvnnat olahe saji Norgga politihkalaš vuogádagas, ja dokumeanttaid vuodul lean dutkan movt almmolaš sáme-politihkka ođastuvvui 1970-logus. Seammás lean váldán vuhtii sámiid nealgudanakšuvnna váikkuhusaid almmolaš sáme-politihka hábmemei.

Teoriija ja metodologiija

Vuolggasadjín lean válljen vuogádatteoriija govven várás Norgga politihkalaš vuogádagas. Dat lea čájehuvvon govvosis kássan masa álbmogis mannet gáibádusat ja doarjja (*inputs*). Dohko leat njeallje guji ja mat govvosis leat čájehuvvon njuollan. Sámeálbmoga gáibádusat ja doarjja manne organisašuvnnaid guji ja nealgudanakšuvnna gáibádusat fas akšunguji. Politihkalaš vuogádagas lea mearridanvuogádat guovddáš oassin ja dás govviduvvo dat golmmačiegagin. Mearrádusat leat vuogádagas bohtosat (*outputs*).

Govus. Politihkalaš vuogádat (Hanssen et al. 2007).

Korporatisma doaimmai 1970-logus rámmán organisašuvnnaid ja eiseválddiid ráddádallamiidda ja váikkuhii dasa geat ja guđet áššit dohkkehuvvoje mearridanvuogádahkii. Organisašuvnnaid áirasat besse mearridanvuogádahkii, muhto dohko eai beassan nealgudanakšuvnna oassálastit.

Dat doaibmavuohki mávssii ahte eiseválddit ja priváhta organisašuvnnaid ovddasteaddjit deaivvade guorahallat, šiehtadallat ja mearridit ovttas almmolaš áššiid politihkalaš mearridanvuogádagas. Dainna vugiin eiseválddit ožžo dieđuid ja máhtu organisašuvnnaid ovddastedjiin ja sin rolla lei maid leat álbmoga áirrasin. Organisašuvnna fas besse leat fárus váikkuheame mannolaga. Dát doaibma mále lea maid gohčoduvvon seaguhushálddašepmin ja *korporatiiva pluralisman*. (Østerud 2007: 77–80; Nordby 2004: 159–167; Hanssen et al. 2007: 248–252; Moren 1974.)

Mus lea kvalitatiiva dutkan ja lean geavahan etnografija strategiijan ja vuohkin analyseret dutkandieđuid. Dainna vugiin lean dáhpáhusaid čilgen maŋŋalaga ja daid vuodul «tennjen» oppalaš loahppagova sámepolitihka hábmemis. Etnografija soahpá strategiijan fáhtet aktevrraid ja dutki giella- ja kulturduogáža ja sin ovtastallama guhkit áiggi badjel (Johannessen et al. 2010).

Dieđuid lean čohkken almmolaš dokumeanttain ja jearahallamiiguin. Dokumeanttaid lean gávdnan Sámi allaskuvlla girjerádjosis, Sámi arkiivvas, Stáhtaministara kantuvrras, NSR kantuvrras, Odd Mathis Hættas ja iežan arkiivvain. Lean jearahallan muhtun guovddáš ovddastedjiid dan áiggis. Sin lean válljen strategalaččat.

Mun lean ieš leamaš sámeorganisašuvnnaid luohhtámušolmmožin ja Norgga guovddášhálddahusas leat mus leamaš áššemeannudeaddji- ja jodiheaddjivirggit dan áigodagas maid dál dutkkan. Oassálastin sámepolitihkas lea movttiidahtán mu dutkin ja mun lean dan vuodul válljen perspektiivva ja čuolmma, muhto sihke dutkandieđuid čohkkema ja giedahallama lean čađahan dutkanmetodaid, norpmaid ja njuolggadusaid mielde.

Harald Eidheim (1971) lea dutkamisttis deattuhan dárui eanetloguálbmoga ja sámi unnitloguálbmoga gaskavuodaid, ja son lea čájehan movt sámi ovddasteaddjit leat rahčan ovddidit sámeálbmoga saji riikka unnitloguálbmogin. Vigdis Stordahl (1998) lea joatkán Eidheim dutkanvieru, ja sus lea guovddášis Kárášjoga báikegotti sámelihkadus. Son navdá 1970-logu sámeaktivisttaid ovddidan našunalismma. Regnor Jernsletten (2002: 157–158) lea deattuhan sámeorganisašuvnnaid oktasaš vuodđooainnu ovddidan dihte mánggakultuvrralašvuoda, ja su dieđuid mielde

sámiid kulturpolitihkalaš prográmma doaimmai ideologalaš vuodđun nannet sámevuoda odđa áiggi eavttuid ektui.

Henry Minde (2003: 88–98) lea gohčodan Norgga eiseváldevuogádaga sámeáššiid várás sámeapolitihkalaš segmeantan mas lei mahkáš ulbmilin seilluhit dáruiduhttinpolitihka 1960–1980-loguin seammás go sii doalahe sámelihkadusa olggobealde. Eará dutkit eai leat namuhan dakkár segmeantta birra.

Sámeorganisašuvnnat gaskaoapmin

Sámiid Sær`vi Oslos lei 1951:s rievdaduvvon riikkasearvin ja ožžon nama Sámi Sær`vi – Samisk Selskap (Kalstad 2011: 46), muhto searvvis dađistaga unnugohte doaimmat ja miellahttolohku. Go sámi nuorat, ja earenoamážit studeanttat geat ledje fárran oaivegávpgii, serve Sámi Searvvi bargguide, ovdánišgodii searvi, ja 1966:s válljii searvi Aslak Nils Sara ovdaolmmožin. Searvi lea maid dan rájes leamaš sápmelaččaid hálddus, ja rievddai jagis 1968 Oslo Sámiid Searvin ja šattai NSR báikkálaš searvin. (Leif Dunfjeld, persovnnalaš gulahallan.)

Searvvi odđa ovdaolmmoš čálii jagis 1967 Finnmárkku sámiid servviide reivve evttohusain ásahišgoahtit odđa riikkasearvvi (Reive 12.4.1967). Gažaldat ásahit odđa riikkasearvvi giedahallui maid Davviriikkaid Sámiráđi¹ oktavuodain go cuoŋománu 1968 ráđđi lei čoahkkanan Kárášjohkii ja báikkálaš sámiid searvvit dolle ráđđádallančoahkkima. Gažaldat guoskkahuvvui Eanodaga sáme-konferánsas jagis 1968 (NU 1969: 21), ja seammá jagi NSR vuodđuduvvui Guovdageainnus (NSR vuodđudeapmi). Riikkasearvvi vuosttaš jahkečoahkkin dollui manjit jagi geassemánu Kárášjogas. Álgu čájehii ahte searvi áiggui olahit ollu danin go čoahkkimis ledje stuora áššit sihke prográmmas, ságastallamiin ja cealkámušain. Muhtun stuora ášši lei Mikal Urheima árvalus ásahit sámeáššiide sierra ráđdeaddiministara ja son doalai álgosága iežas evttohusa birra. (Urheim 1969: 58.)

Riikkasearvvi nuppi jahkečoahkkimis doalai Johan Klemet Kalstad ovda-sága. Son celkkii earet eará: «...ahte gulan dan jovkui mii ohcala oppalaš árvoštallama.» (NAČ 1984: 18 S: 490). Son de árvalii ráhkadit sámeapolitihkalaš rámma man siskkobeallai heivehuvvojit prográmmat ja plánat. Plánaid ja doaimmaid čadaheami várás lei eaktun sámi hálddahus guovddáseiseválddiid dásis. (Kalstad 1970: 63–65.)

¹ Ráđđi álggahuvvui 1950-logu álggus (Kalstad 2011: 46–47).

Jagi maŋnel doalai Aslak Nils Sara ovdasága riikkasearvvi jahkečoahkkimis sámi organisašunbarggu birra. Son deattuhii vugiid nannen várás organisašuvnnaid ja dáguhii dárbbu sierra sámeorganisašuvnnaide. Seammás son árvalii ahte sámeorganisašuvnnat berrejit beroštit earenoamážit politihkalaš vuogádaga guovddášhálddahas. Loahpas son čujuhii Federal Union of European Nationalities (FUEN)² 17. kongreassa cealkagii unnitálbmogiid vuoigatvuoda birra ja álbmogiid iešmearrideami hárrái kultuvra-, skuvla- ja girkoássiin. (Sara 1971.)

Hábmemin sámpolitiikka sámevuoda nanusmahttima várás

Nuorra buolvva sámeaktivistat ja earenoamážit sámi 68:žat Oslos deaivvadišgohte guorahallat movt sii sáhtáše ovddidit sámpolitiikka, ja dálvet 1970 bohciidii jurdda doallat sierra sámpolitiikkalaš strategijaseminára. Dan vuodul Johan Klemet Kalstad čálii njealji vuosttaš buolvva sámpolitiikkariidda³ gullan várás sin ráđi (Reive 9.3.1970). Sii dorjo jurdaga.

Riikkasearvi mearridii 1970 jahkečoahkkimis doarjut jurdagiid ásahit sámi instituhta dutkama ja kulturdoaimmaid várás. Dat lei doarjjan semináraplánaide ja jahkečoahkkima maŋnel bovdii Heandarát Hánsa (Hans J. Henriksen) 30 berošteaddji nuorra sápmelačča ságastallat movt plána galggašii čadahit. Ovda-gihtii lei NSR bargolávdegoddi eahpeformálalaččat dorjon jurdaga ja miehtan ovddidit plána riikkasearvvi namas ruhtadeami várás. (NSR 1970: 77.)

Čoahkkinn válljii lágidanlávdegotti mii bovdii sámiid alit oahpuin seminárii Guovdageainnus juovlamánu 1970. (Bovdejupmi 3.11.1970.) Seminára temán ledje sámi dutkan, sámpolitiikka hábmen, sámekulturgažaldagat ja sámeássiid almmolaš hálddašeapmi (Prográmma). Oasseváldit mearride cealkámuša čáhcebuođdudemiid vuostá sámevuovlluin (Davviriikkaid ráđđi) ja sámi dutkama birra (Resolušuvdna 12.12.1970). Seammás oasseváldit válljeje lávdegotti sámi instituhta plánema várás ja das ledje fárus Alf Isak Keskitalo, Nils Jernsletten, Aslak Nils Sara, Ole Henrik Magga, Hans Øvregård ja Johan Klemet Kalstad. Lávdegoddi ovddidii evttohusas NSR namas Sámiráđi bokte Jiellevári sámekonferánsii geasset 1971 (Evttohus 1971). Lávdegoddi evttohii ahte Sámiráđđi berre

2 Dalá Norgga sámeorganisašuvnnat oassálaste FUEN konferánsain ja Sámi Čuvgehussearvi Suomas lei uniovna miellahttu (NU 1969: 6).

3 Hans Guttorm, Hans J. Henriksen, Mikal Urheim ja Peder Andersen.

váldit plánema iežas háldui ja välljet iežas oasi áirasiin odđa instituhta stivren-
orgánaide ja bovdet Davviriikkaid eiseválddiid nammadit sin áirasiid.

Jiellevári sáme konferánsa mieđai Norgga beale nuoraid evttohussii ja mearridii ovddidit plána cegget sámi instituhta. Konferánsa välljii sámi áirasiid instituhta ráđđái ovddidan várás ceggenplánaid, ja seammás konferánsa ávžžuhii Davviriikkaid eiseválddiid nammadit iežaset áirasiid. Boađusin lei ahte Davviriikkaid Ministarráđđi mearridii 1972:s cegget sámi instituhta (St.dieđáhus nr. 108: 168).

Israel Ruong lei 1950-logu rájes bargan oččodit sámi instituhta, ja instituhta 10-jagi ávvudeamis 1984:s son muitalii man amas sutnje álggos lei dohkkehit plána maid Norgga beale nuorra sámit ledje ovddidan, go sis lei earenoamážit jurdda cegget dutkanásahusa Guovdageidnui iige fal muhtun universitehtagávpo-
gii. Son celkkii: «Dat dutkamuš maid sápmelaččat ieža dahke, lei nuoraid mielas deataleamos.» (Ruong 1987: 1).

Aktivisttain ledje vuostálastit ja muhtun beaivvi mañjel seminára lei Guovdageainnu suohkanvisteseaidnái ihtán čála mas

[...] aktivisttat navdojedje pláneme revolušuvnna ja ahte sii buohtastahttet iežaset Lars Jakobsen Hættain ja su joavkkuin. Dat joavku lea doallan seminára min ráhkis Guovdageainnus. Diehtá go oktage mii šattai dan seminára boađusin. Dan ii dieđe oktage ja sii ieža dihtet unnimusat maid ležžet doaimmaheame.⁴ (Vet du at)

Bajilčála lei «Vet du at» ja čállagis ledje guhitta čuoggá (Solbakk 2011: 246). Guovdageidnu-seminára leat muhtumat gohčodan čiegus semináran ja earát fas ČSV-semináran. Aage Solbakk lea dán artihkkala čállái muitalan ahte dalle son gulai vuosttaš geardde namuhuvvome ČSV, ja danin son lea navdán seminára dan mañjis.

Seminára Guovdageainnus lei lihkostuvvan ja nuorra buolva oaččui movtta doallat Oslos seminára sámiid kulturpolitihkalaš prográmma birra. Lei stuora beroštupmi earenoamážit sámi studeantaid bealis ja oasseváldit ledje boahtán earret eará Uppsalas. (Oslo-seminára.) Geasset seammá jagi ovdalaš sáme konferánsa doamihe sámi studeanttat dollestit seminára Guovdageainnus sámi dutkama birra (Sámi dutkanseminára). Jiellevári konferánsas oaččui nuorra aktivista-buolva prof. Israel Ruongis rámi sárdnestuolus (Ruong 1971: 7). Ráhkkanahhtit sáme politihkalaš áššiid seminárain šattai sámelihkadusa bargovuohkin, ja Norgga

4 Artihkalčállu jorgalus.

sámeorganisašuvnnat doallagohte semináraid skábman, ja jahkečoahkkimiid ja konferánssaid gidđageasi.

Sámepolitihka hábmemis lei sadi symbolain, mat ledje mearkkat, dajaldagat ja dadjanvuogit maid sámelihkadusa oassálastit godde vuodđun ipmirdan várás sámenašuvnna dilálašvuoda. Oktasaš ipmárdus symbolaid vuodul movttiidahtii fas oassálastit, ja seammás jodiheapmi oáččui profilla. Guovddáš symbolat ledje bustávat ČSV, sámeleavga, sámeálbmoga lávlla ja álbmotbeaivi. Sámekonferánsa mearridii jagis 1986 ásahtit sámeleavgga sámi dovdomearkan ja Sámesoga lávлага sámeálbmoga lávllan. Dan lei Isak Saba čállán ja almmuhan vuosttaš geardde *Sagai Muittalægje* -aviissas 1906. Jagi 1992 sámekonferánsa mearridii guovvamánu 6. beaivvi sámeálbmoga beaivin, ja dát beaivi lea almmolaččat mearriduvvon levgenbeaivin Norggas, Suomas ja Ruotas. Dát beaivi muittuha seammás sámeálbmoga vuosttaš riikkačoahkkimis Troandimis 1917.

Sámiid kulturpolitihkalaš prográmma 1971 ja sáme- politihkalaš prográmma 1980

Davviriikkaid Sámiráđdi lei álggahan barggu ovddidit sámiid kulturpolitihkalaš prográmma ja dat mearriduvvui Jiellevári sámekonferánssas borgemánu 1971. Prográmma álggahuvvui dáiguin sániiguin: «Mii leat sámit ja mii háliidit leat sámit, eat dađi eanet eat ge unnit go máilmmi eará álbmogat.» Cealkagat prográmma vuodđooainnu dáfus leat giela, kultuvrra ja ássanguovlluid hárrái. Seammas maid muittuhuvvo ahte sámeálbmoga dilis ii leat ovdáneapmi geavvan lunddolaččat ja sámevuhtii ii leat jullon sadi riikkaid almmolaš vuogádagain. Prográmmas celko iluin ahte nuorra buolvvat leat buriin dáhtuin váldán vára ja ovddidan sámeálbmoga árbbi. Muittuhuvvo ahte modearna áiggi dilis sámeálbmot ferte čájehit beroštumi ja návccaid olahit áigumušaid mat sohpet boahhte áiggi buolvvaide. (Kulturprográmma 1971.)

Prográmmas bođii ovdan ahte 1970-lohku lei sierra áigodat sámepolitihka historjjás ja čujuhuvvui dasa ahte sámi álbmoga namuhišgohte davviguovlluid álgoálbmogin. Danin lei kulturprográmma bidjame sámepolitihkalaš bargguide ođđa áiggi mihtuid. Muhto ii dan dihte kulturprográmma lean ovddideame ii sierra sámi stáhta iige našunalismma. Seammas lei kulturprográmma garradeame sámepolitihkalaš bargguid 1970-logu rájes, ja sámi vuoigatvuodát leat vuosttaš geardde navdojuvvon álgoálbmotgažaldahkan. (Ibid.)

Logenar jagi maŋnel kulturpolitihkalaš prográmma ásaheami badjánii sáhka sámeapolitihkalaš prográmma birra, ja Romssa sámeakonferánsa 1980:s mearridii sámeapolitihkalaš prográmma. Sihke sámiid kulturpolitihkalaš prográmmas (1971) ja sámeapolitihkalaš prográmmas (1980) ledje sámevuoda nanusmahttin ja sámenašuvnna iešmearridanvejolašvuodát guovddážiis. Áre sámeakonferánsas 1986:s celkkii Sámeráđi dalá jodiheaddji Lars Anders Baer (1987: 4) rahpansártnis-tis iluin earet eará ahte Davviriikkat leat bures váldán vuhtii sámeapolitihkalaš prográmma jurdagiid, ja riikkaid eiseválddiid čielggadeamit čuvvot prográmma sámenašuvnna iešmearridanmihtuid dáfus.

Almmolaš sámeapolitihkka

Norgga ráđđehus nammadii 1969:s čielggadanlávdegotti Davvi-Norgga riikka-oasseplána (*landsdelsplan for Nord-Norge*) várás, ja das lea sámeálbmoga dilálaš-vuohta oppalaččat guorahallon (NOU 1972: 33). Plána olis leat čađahuvvon sierra čielggadeamit sámeáššiid ja boazodoalu birra. Čielggadanbarggu vuolggasadjin lei ahte sámeálbmot lea unnitloguálbmot Norggas, ja boadusin šattai ahte riikka-eiseválddiin lea ovddasvástádus sámeáššiin. Vaikko lei sáhka riikka-oasseplána birra, de deattuhuvvui ahte buot guovlluid sámeáššit riikkas gullet oktii. Danin maid earenoamážit namuhuvvojedje lullisámi áššit ja sápmelaččaid ovttasbargu Davviriikkaid dásis. Hástalussan sámeálbmoga ektui lei ipmirduvvon ovdáneapmi ealáhusaid, oahpu, kultuvrra ja sámeáššiid hálddašeami hárrái (ibid.).

Guokte ráđđehusa leat dan plána vuodul ovddidan áššiid Stuoradiggái. Gidđat 1973:s ovddidii Korvald-ráđđehus⁵ (1972–1973) Stuoradiggediedáhusa nr. 108 ja maŋnel stuoradiggeválgga seammá jagi ovddidii ođđa Bratteli-ráđđehus (Bargiid-bellodat, 1973–1976) lassiediedáhusa Stuoradiggái (St.diedáhus nr. 33).

Korvald-ráđđehus deattuhii sámeáššiid saji servodatovdáneami oktavuodain ja dáhkidii ráddjet daidda saji almmolaš hálddahusas. Ráđđehus lohpidii sierra ovdánahttinprográmma sámi váldoguovlluid várás. Seammás diedáhusa dovddahuvvui eahpesihkarvuohta das movt eiseválddit galggaše meannudit sierra sámeáššiid riikka politihkalaš vuogádagas. Danin ráđđehus ii miehtan Davvi-Norgga plána evttohussii cegget sierra sámi stáhtačáli ja lávdegotti guovddášhálddahussii. Ráđđehus baicca lei lohpidan addit sámeorganisašuvnnaide guovddáš

5 Lars Korvald (Risttalaš Álbmotbellodat) lei stáhtaministar guovddášbellodagaid searveráđdehusas.

saji sámeáššiid mearrideamis ja lei lohpidan dohkkehít sin ovttasbargoguoibmin. Dan vuodul organisašuvnnat galge beassat fárrui oassálastit almmolaš rádiin, lávdegottiin ja šiehtadallat eiseválddiiguin. (St.diedáhus nr. 108.)

NSR lei 1973 jahkečoahkkimis gáibidan almmolaččat guorahallat sámeálbmoga kultuvrra, birgenlági ja sosiála dilálašvuodaid. Korvald-ráđdehus lohpidii veardádallat gáibádusa (St.diedáhus nr. 108: 166). Ođđa Bratteli-ráđdehus 1973:s árvalii ahte aiddo ceggejuvvon sámi instituhtta válddásii iežas doaibman čielggadit sámeálbmoga dilálašvuoda oppalaččat (St.diedáhus nr. 33: 32).

Ođđa ráđdehusas lei ođđa oaidnu earenoamážit sámeáššiid hálddašeamis, ja ráđdehus celkkii ahte lei dehálaš oazžut dohkálaš almmolaš mearridanvuogádaga sámeáššiid várás. Norgga sámeráđdi (1964)⁶ oáččui doaibman nannet áššemeannudeami seammás go ráđdehus lohpidii resurssaid ráđi čállingotti nannemii. Oassin dasa ahte nannet sámeálbmoga oassálastima sin iežaset áššiid almmolaš mearridanproseassas ráđdehus deattuhii man dehálaš lea ahte sámeorganisašuvnnain leat návccat. Danin ráđdehus lohpidii eanet ruhtadoarjaga sin doaimmaide. Ráđdehus miedai veardádallat Davvi-Norgga plána evttohusa cegget fágalávdegotti čielggadit sámi vuoigatvuodaid.

Sámeorganisašuvnnat ledje gáibidan dakkár čielggadeami. (Leif Dunfeld, persovnnalaš gulahallan; St.diedáhus nr. 33: 30–32.) Sámi vuoigatvuodaid birra maid digaštallui Stuoradikkis go stuoradiggeáirras Johannes Gilleberg 1975:s válddii gažaldaga ovdan. Dalá eanandoalloministtar Thorstein Treholt čujuhii St.diedáhussii nr. 33 ja lasihii ahte ráđdehus lei seammás vuorddašeami Sámi Instituhta čielggadeami sámi vuoigatvuodaid birra. Dan sii vurde go vuoigatvuodagažaldagat ledje áigequovdilát buot Davviriikkain. Mañnel gal sáhtii šaddat dárbu cegget lávdegotti stáhta bealis. (Stuoradiggi 1975.)

Bratteli-ráđdehus ovddidii sierra stuoradiggediedáhusa ealáhusaid ja birgenlági hástalusaid birra sámi guovddášguovlluin. Ealáhusáššiid earáge sámequovlluin lei vejolaš váldit fárrui dárbbu mielde. Ealáhusgažaldagat ja olbmuid birgenláhki galge guorahallot govdadit, ja gažaldagat giela, oahpu ja kultuvrra dáfus leat fárus diedáhusa guorahallamiin. Oaiveulbmilat ledje 1) nannet vuoddoealáhusaid, 2) lassánahttit meahcásteami ja lassiealáhusaid ruđalaš ávkki, 3) movttiidahttit cegget fitnodagaid ja 4) movttiidahttit báikkálaš álbmoga plánet ja álggahit ođđa ealáhusdoaimmaid ruovttuguovllus. Ođasin Korvald-ráđdehusa evttohusa ektui lei mearrádus cegget ovdánahttinfoandda ja ráđi man čállingoddi lei mearriduvvon Kárášjohkii. (St.diedáhus nr. 13: 2–20.)

6 Ráđdi lei áshuvvon Sámekomitea evttohusa vuodul (Kalstad 2011: 49, 55).

Sámegiela aviissa álggaheapmi lei muhtun riidoássi 1970-logus, ja eai gallis orron jáhkime ahte dat oba leige vejolaš. Ráđdehus ankke lohpidii ruhtadoarjaga vahkkosaš sámegiela viisi (ibid.). Álggaheaddjit ledje plánen ja čoaggán ruđa álggaheapmái, ja jagis 1979 álggahuvvui ođđa sámegiela viisa Norggas, go *Sámi Áiggi* vuosttaš nummir prentejuvvui maŋŋoneami dihte almmá stáhtadoarjaga haga (Odd Mathis Hætta, persovnnalaš gulahallan).

Skuvla ja oahppu

Ođđa áiggi sámepolitihkka Norggas lei váikkuhan eanas skuvla- ja oahppoássiide, ja 1969 rájes lei sámegiela oahpahas láchavuodđu. Dan rájes leat váhneamat beassan lága mielde válljet oahppogiela iežaset mánáide. Oahppodilli ovdánii maid joatkkaskuvllas ja alit oahppu rievdagodii. Dan áigodagas leat ceggejuvnon sámi joatkkaskuvllat ja boazodoalloskuvla jagis 1968, jagi maŋŋel sámi gymnása, ja jagis 1974 ceggii Áltta oahpaheaddjeallaskuvla sierra sámi ossodaga (Aarseth 2006: 76–81). Sámi oahpahasássiide lei ráđdehus mearridan cegget sierra sámi oahpahasrádi (St.diedáhus nr. 33: 32). Ráđdi ceggejuvvui jagis 1975, ja rádi váldoadoaiman šattai oahppoplánen ja oahpponeavvuid doaimmaheapmi (Gonagaslaš resolušuvdna 8.12.1975).

Boazodoallu

1970-logus oaččui boazodoallu stáhtusa sierra ealáhussan Norggas, ja NBR lei fárus hábmeme politihka mas boazodoallošiehtadus, ođđa láchka ja hálddahus leat váldoosit (Kalstad 1999: 178–201). Ođđa hálddašuvuogi oassin ceggejedje stivrenorgánaid sihke boazorohagaide, guovlludássái ja riikkadássái. Ovdagihtii lei láchdegoddi man NBR lei evttohan guorahallan ođđa hálddahusa mállevuoddu, fágadoaimmaid, fágaoahpu ja dutkama organiserema. Láchdegotti vuoddoaidnu lei ahte boazodoallu lea oassin vuoddoealáhussain ja ahte ollu sulastahtá šibitdoalu muđui. Danin ii livčče amas jurdda ahte doarjja boazodollui šattašii oassin eanandoallošiehtadussain. Buot osiin ii lean láchdegottis ovttamielalášvuhta (NOU 1975; St.diedáhus nr. 108: 84), ja boadussin šattai sierra boazodoallošiehtadus.

Sámekultuvra

1970-logu álgogeahčen ođastuvvui kulturpolitihkka riikkadásis ja Korvald-ráđdehus ovddidii oainnuidis Stuoradiggedieđáhusa nr. 8 bokte Stuoradiggái. Jagi mañnel ovddidii ođđa Bratteli-ráđdehus lassedieđáhusa (St.dieđáhus nr. 52 (1973-74)). Norgga kulturráđis lei 1960-logu rájes leamaš earenoamáš ovddasvástádus sámekultuvrra ektui. Ráđdi lei ceggejuvvon kulturdoaimmaid ruhtadeaddjin, ja sámekultuvrras lei ráđdi vuoruhan girjjálašvuoda, duoji, dáidaga ja sámi musihka. Okta rádi lahtuin lei nammaduvvon sápmelaččaid ovddasteaddjin. Goappašat ráđdehusat doarjjuiga Kulturrádi ja dan doaibmavuogi.

Vuoruhuvvon doaimmaide lei ráđdi ceggen fágalávdegottiid mat giedahalle ohcamiid ja árvale movt Kulturráđdi berrii dahkat ruhtadeami hárrái. Sámeorganisašuvnnat ledje fárus nammadeame lahtuid lávdegottiide. Dan golmma lávdegotti ovdaolbmot ovttas Kulturrádi sámelahhtuin čoahkkane sámekulturlávdegoddin. Dat lei váldolávdegoddi mii giedahalai stuorat áššiid nugo doarjaga kulturvisttiide, rádi sámi bušeahta ja eará áššiid.

Sámeáššiid guovddášhálldahus

Girko- ja oahpahusdepartemeanta lei jagis 1957 nammadan Sámekomitea čielggadit ja evttohit Norgga almmolaš sámeapolitihkkii ođđa prinsihpalaš vuodu dáruiduhttima sadjái. Čielggadanlávdegottis lei moatti olbmo unnitlohku evttohan cegget sámeáššiid várás sierra kantuvrra Norgga guovddášhálldahussii. (Kalstad 2011: 47–48.) Logenar jagi mañnel lei Mikal Urheim evttohan nammadit ráđdeaddiministara sámeáššiid várás (NAČ 1984: 18 S: 488). Dat ledje vuosttaš álggut oččodit sierra stáhtahálldahusa sámeáššiide. Mañnel bodii gažaldat ovdan feara guđe hámis nugo NSR jahkečoahkkimis 1970 (Kalstad 1970: 64–65).

Davvi-Norgga lávdegoddi evttohui stáhtačállilávdegotti sámeáššiid várás ja sierra sámi stáhtačállivirggi (NOU 1972: 33: 175). 1970-logu loahpas ráđdehus plánegodii cegget sierra sámi ossodaga Eanadoallo- ja biebmodepartementii. Oassin gulahallamis dollui čoahkkin departemeanttas 1978 gida. Sihke NSR ja NBR ovddasteaddjit vuoruhedje álbmotválljen orgána, muhto NBR seammás doarjui evttohusa cegget ossodaga sáme- ja boazodoalloáššiid várás. NSR gal eahpidii. (Referáhtta 10.5.1978; NSR 1978: 18.) Dalle mañnonii plána, muhto akšuvnnaid geažil Álttás ja Stuoradikki olggobealde Oslos šattai dárbu nannet sámeáššiid hálldašeami, ja ráđdehus mearridii ođđajagimánu 1980 cegget sierra hálldahusa sámeáššiid várás Gielda- ja bargodepartementii (Edøy & Hansen 1998:

13; Brenna 1998: 148–151). Henry Minde (2003: 111) ii leat ožžon fárrui movt guovddášhálddahusa sámeossodat lei plánejuvvon go son navdá olgoriikkaáššiid leamaš ággan ceggemii.

Sámepolitihkalaš eahpesihkarvuohta

1980-lohku álggii sámepolitihkalaš eahpesihkarvuođain Álttá-stuimmiid geažil main váldoulbmilin lei oažžut eiseválddiid bissehit Álttá-Guovdageaineanu dulvadeami. Go eiseválddit eai orron guldaleame sin, muhto baicca 1979 čavčča ráhkkanišgohte álggahit dulvadanbargguid, álggahuvvui vuostálastiid bealis akšuvdna hehttet bargguid. Akšuvdna oáččui beroštumi ja gullui viidát rádios ja TV:s, ja aviissat miehtá máilmmi čálle akšuvnna birra. Muhto ii gullon iige čállon movt dulvadeapmi guoskkahii sámi beroštumiid, ja sáhka jorai eanas dasa movt dulvadeapmi livččii hehttehussan luossabivdimii. Dasa eai duhtan sápmelaččat guđet ledje fárus akšuvnnas Álttá-eatnogáttis árračavčča jagis 1979. Ingar Boine lea muitalan movt son ja Niillas Somby dan dilis fuomášeigga plánegoahtit nealgudanakšuvnna Oslos. Soai oáččuiga doarjaga čadahit plána ja sámi akšuvdnaajoavku ceagganii vuolgin dihte Álttás Osloi gos sii ceggeje lávu Stuoradikki šilljui skábmamánu 8. beaivve 1979. Sii čálle Stuoradikki presidentii ja ráđđehussii reivve mas sii gáibide bissehit Álttá-Guovdageaineanu dulvadanplánaid dassáži go duopmostuolut ledje čielggadan ja mearridan sámi vuoigatvuođaid dulvadanguovllus. Stáhtaministtar vástidii reivviin 9. beaivve ahte árvvoštallanriekti galgai mearridit sámi vuoigatvuođaid. Joavku ii duhtan vástádussii ja nealgudanakšuvdna álggahuvvui. (Ingar Boine, persovnnalaš gulahallan; *Ságot* 10.10.1979.)

Akšunjoavku lei váldán vuhtii ahte sámi vuoigatvuođat ledje dohkkehuvvon guorahallangažaldahkan. Joavkku vuodđogáibáduš lei ahte sámi vuoigatvuođagažaldaga galge veardádallat buodđudanplánema ektui. Akšuvdna olahii oažžut sihke sámi vuoigatvuođagažaldaga ja gáibádusa cegget sámi álbmotválljen orgána áigeguovdilis áššin (Ingar Boine, persovnnalaš gulahallan). Lei čalbmáičuohcci movt akšuvnna jodiheadjit geavahe bohcco ja sámi vuoigatvuođaid váldodoaban ovddidit oainnuideaset. Sin ágga lei ahte dulvadeapmi vaháguhtá boazodoalu seammás go eiseválddit leat dainna rihkkume sámi vuoigatvuođaid. Guhkesáiggi váikkuhussan lea leamaš ahte sámi vuoigatvuođat ja vuosttažettiin boazodoalu

vuogatvuodát eatnamiidda ja čáziide leat čalmmustahtton (St.diedáhus nr. 61: 41).

Ingar Boine lea maid deattuhan movt nealgudanakšuvdna váikkuhii dážaálbmogii ja dážat dohkkehišgohte sápmelaččaid. Buoret oktavuolta dán guovtti álbmoga gaskka lea váikkuhan ovttaskas sápmelačča iešdovdui ja nu maid sámeálbmoga govvi alddis.

Eiseválddit dolle čoahkkimiid sámeorganisašuvnnaiguin ja Finnmárkku guovllueiseválddiiguin dulvadanplánaid ja árvoštallon váikkuhusaid birra. Sii šiehtadalle doaibmaplána sámeáššiid várás, ja áššin lei nammadit lávdegotti čielggadit sámi vuogatvuodagažaldagaid eatnamiidda ja čáziide, nannet Norgga Sámeráđi, mearridit lágaid sihkkarastit álbmotválljen orgánaid oassálastima Finnmárkku eanahálddašeamis, čielggadit kulturpolitihkalaš áššiid ja ásahit guovddášhállddahas lávdegotti sámeáššiid várás. Gieladepartemeanta lei ođđajagimánu 1980 ožžon politihkalaš ovddasvástádusa sámeáššiin. (St.diedáhus nr. 61: 46.)

Digaštallan

Dan áiggi lei korporatisma báidnán Norgga politihkalaš vuogádaga ja dat lei healpun sámeorganisašuvnnaide go sii viggagohte beassat fárrui hábmet almmolaš sámpolitihka. NBR oassálasttii ealáhuskorporatistmma vuodul ja NSR fas guovddášhállddahasa korporatistmma fárus. Earru dan guovttis lei ahte ealáhuskorporatisma doaimmai lágaid vuodul. Guovddášhállddahasa korporatisma lei ideologiiija mii doaimmai struktuvran mearridanvuogádahkii sisabeassama ektui.

Struktuvrrat eai aŋkke doaimma earet go eaktun doaimmaide, ja dat seammás rahpet aktevrraide vejolašvuodaid välljet doaimmaid. 1970-logu aktevrrat ledje doaibmi aktivisttat, ja danin lea Samuli Aikio (1984: 21) gohčodan 1970-logu oalle doaimmalaš áigin sámi ođđasut historjjás. Oassin dan doaimmalašvuodas lei go sii odaste sámpolitihka. Muhto ovddasteddjiid lagasvuolta eiseválddiide sáhtii hehttet ovttasbarggu organisašuvnna siskkobealde ja maid áššemeannudeami. Go NSR vuosttaldii ceggemis sierra sámi ossodaga guovddášhállddahussii, de lei ággan ahte hállddahas soaitá rekutteret áššedovdiid geaidda sii eai luohttán (NSR 1978: 30–33). Muhtumat ges moite NSR leat láivin eiseválddiid ektui (Magga 2006: 79).

Collinder (1953: 77) geavahii sámeálbmoga birra našuvdnadoahpaga 1950-logus. Su vuolggasadji lei sápmelašdoaba olggobeale dovdomearkkaid vuodul, ja danin maid gárttai sámenášuvdnan sámeálbmoga árbevirolaš oassi. Sáme-politihka vuostálastit leat čađat geavahan našuvdnadoahpaga balddonassan ja dulkon dan sámi našunálastáhtadoaban (Magga 2006: 77). Ii leat leamaš vejolaš vuohttit váikkuhusa vuostálastiid balddonasákkain. Sámelihkadusa rabasvuohta sámeštáhtaságaid birra veahttadii vuostálastiid balddonasgovid.

Eiseválddit ledje miehtan sámiid ovddasteddjiid sáhkii sáme-politihka odasteami hárrái, ja ođđa doahpagat ledje bohtán. Dat maid mielddisbuvttii ahte doarjja sámedoaimmaide ii šat veardádallon giela ja kultuvrra árbevieruid suodjaleami vuodul. Dan láhkái lei ođastemiin vejolaš čáhkkehit saji sihke sámevuoda nannemii ja servodaga ovdáneapmái sáme-politihka vuodul. 1960-logu sáme-politihka vuostálastit ledje vuosttažettiin čuoččuhan ahte ođđa sáme-politihka šaddá hehttehussan sihke ovttaskasolbmo ja servodaga ovdáneapmái (Kalstad 2011). Dákkár ákkat sáme-politihka vuostálastiid bealis eai váikkuhan 1970-logus go ođasmahttimis lei guovddáš sadji. Beassášmárkandoalut Guovdageainnus álggahuvvoje sámevuoda nanusmahttima várás, ja vaikko lei báikkálaš vuosteháhku, de doalut geasuhe earenoamážit nuorat olbmuid. Dalá sáme-politihkar ja manjit áiggi Guovdageainnu sátnejodiheaddji Ole Henrik Buljo lea deattuhan ahte sin guovlu lei dan áiggi rašes dilis ovdáneami dáfus, ja ahte muhtun váikkuhus beassášmárkandoaluin lei ahte buorre oassi báikkálaš álbmogis luohttigodii ahte sámevuolta ja guovllu ovdáneapmi sáhttiba soabadit ovttas ávkin suohkana álbmogii. (Kalstad 2012: 34.)

Muhtun oktiigeassu lea ahte 1970-logu sáme-politihka vuodul sámeaktivisttat álggahe ovttaskas doaimmaid. Muhtun váldooassin strategiijas lei vuoruhit oktasaš čovdosiid nugo Ole Henrik Magga (1994: 279) muitala bargguin čállin-vugiiguin. Eará oktasaš doaimmat ledje ásahit ođđaáigásaš sámi girjjálašvuoda, máhttoháhkama, dáidaga jna. Vuodđojurdda lei ahte ovttaskasdoaimmat oktii nannejit sámevuoda, ja dat báidnigodii servodaga. Dát lei dan áiggi sáme-politihka servodatperspektiiva. Dakkár perspektiiva lei doalaheame sámeservodaga oppalaččat aktevrraid ipmárdusa guovddážiis, go mihttun lei nanusmahtton sámevuoda vuodul movttaskahttit ja čohkket sámeálbmoga našuvdnan.

Aviisačálašeamat ledje 1970-logus seammá láhkái go 1960-logu sámelihkadusas oassin gulahallamis álbmogiin. Ođđa áiggi sámelihkadusa vuosttaš buolvvas leigga viššalis aviisačálašeaddjit Nils O. Kappfjell Lulli-Sámis ja Hans Hansen Porsáŋgus. Aktivistabuolvvas leigga Bergena studeanttaguovttos Knut Johnsen

ja Egil Utsi čállit, ja Oslo aktivisttain čálašeigga Ole Henrik Magga ja Johan Klemet Kalstad. Earát maid čalle duos dás. (Odd Mathis Hætta, persovnnalaš gulahallan.) Aviisačálašeapmi doaimmai digaštallamin ja dat lei fas gođdime ovttamielalášvuoda sámelihkadusa siskkobealde. Gulahallan ja digaštallan lei dalá bargovugiin oassin seammás go lei mearkan áššiid meannudeami rabasvuodas. Dat ges fas huksii sámelihkadussii luohtehahti gova. Aviisačálašeapmit bukte nákkuid ja maiddái riiddu. *Sáogat*-aviissa eaiggádat moaitigohte aviissa doaimmaheaddji aktivistan, ja jagis 1974 sii bidje dalá doaimmaheaddji Odd Mathis Hætta eret virggis (Solbakk 1997: 290). Signe ja Per Ola Porsanger eaiggádeigga ja doaimmaheigga *Nordkalotten*-nammasaš sámeaviissa nuppelot jagi 1970-logus, ja dat lei rabas sámelihkadusa olbmuid sihke dárogillii ja davvi-, julev- ja lullisámegillii. Muhtun áiggiid ovddidii *Nuorttanaste* ge ságaid sámeorganisašuvnnaid čoahkkimiin.

Norgga sámeapolitihkka 1970-logus sulastahtii sámeorganisašuvnnaid álggahallanáiggi 1900-logu álggus. Dat áigi lei earenoamáš dan dáfus go sámiiid searvvit buot sápmelaččaid várás bohciide miehtá Sámi lulde Hedmárkkus ja Lulli-Trøndelágas Finnmárkui gos Deanu ja Buolbmát sámiiid searvvit leigga davimusat. Nuorttabealde Deanu Isak Saba, Unjárggas, jodihii sámeapolitihka ja searvvai sierra prográmmain Bargiidbellodagain stuoradiggeválggaide. Son válljejuvvui guovtte geardde stuoradiggeáirrasin, 1906 rájes 1912 rádjái. Moadde sámeaviissa prentejuvvoje nuppelot jagi go Larsen-vieljažat Návuonas álggaheigga jagis 1903 sámi searvvi mii lágidišgodii aviissa *Sagai Muittalægje*. (Solbakk 2011: 241–247.) Anders Larsen ja Isak Saba leigga guovddáš aktivisttat Davvi-Sámis ja sudno fárus lei dan áiggi nuorra Per Fokstad⁷ Deanus.

Sámi oarjeleamos geažis doaimmahii Daniel Mortenson lullisámi aviissa *Waren Sardne* jagiid 1910–1913 ja 1922–1927. Maŋemus jagi maŋnel Daniel Mortenson beivviid doaimmahii su bárdni Lars Danielsen aviissa (Otnes 1970: 116–127). Elsa Laula Renberg ja Edvard Masoni⁸ leigga Lars Danielseniin njunnošis Lulli-Sámis. Sii ovtastalle aktivisttaiguin davvin, ja geasset 1910 finai Masoni Finnmárkkus ja lei fárus álggaheame serviid Kárašjogas ja Buolbmágis⁹ (Borgen 1997: 20). Jagi maŋnel jodii Elsa Laula Renberg seammá guovlluin gos

7 Per Fokstad lei maid ođđa áiggi sámelihkadusa njunnošis ja lei fárus ceggeme NSR (NSR vuodđudeapmi).

8 Su gástanamma lei Nils Edvard Madsa ja son lei riegádan Ranas gosa su váhnenguovttos leigga fárren Árrjátuovis 1860-logus. Nils Edvard šattai Kiinná-miššonearan ja doavttirin ja válddii Masoni goargunis. (Marstein 1983: 39–44.)

9 Ceggejuvvui 1.1.1911.

ceggejedje sámi servviid Deanus ja Porsáŋggus (Solbakk 2011: 247). Moadde jagi ovdal ledje searvvit álggahuvvon Lulli-Trøndelágas (1907), Davvi-Trøndelágas (1908) ja Nordlánddas (1910) (Otnes 1970; Hermanstrand & Kosmo 2009: 267).

Maŋnel 1917 riikkačoahkkima Troandimis ledje aktivisttat ožžon odđa movtta ja Daniel Mortenson ja Elsa Laula Renberg finadeigga Davvi-Norggas geahččaleame cegget Sámi sentralsearvvi riikkasearvin, muhto dat ii lihkostuvvan (Solbakk 2011: 254; Otnes 1970: 139). 1970-logus lei davvisápmelaččaid vuorru johtit Lulli-Samis ovddideame sámi organisašunbarggu, ja dat ovdánii odđa servviiguin Troandimis, Aarbortes ja Snáases. Jagis 1974 dollui sámiid 8. konferánsa Snáases (Preassadieđáhus) ja dakkár doalut ledje goddime oktavuodaid buot guovlluid sápmelaččaid gaska.

Earrun dán guovtti áigodagas lea vuosttažettiin ahte 1900-logu álgogeahčen eai lihkostuvvan cegget bistevaš sámiid servviid. Norggas lei daid áiggiid garra dáža našuvdnahuksen, ja das ii lean sadi eará našuvnnaide go dážaide. Dáruiduhttin lei guovddázis Norgga almmolaš politihkas. Seammás lei olbmuid birgenláhki heittot ja eai lean gallásis ráđđi oassálastit politihkas. Eavttut 1970-logus ledje dan dáfus rievdan dáruiduhttinpolitihka maŋnel (Kalstad 2011). Eará eavttut ge ledje rievdan riikka álbmoga ovdánemiin, sihke birgenlági ja kultuvrralaš ja sosiála diliid dáfus (Eidheim 1971: 42–43).

Servodatságastallan lea áiggi mielde jávkan sámeapolitihkas. Dat, leš go sámeapolitihka odđa dilli vai álbmoga berošmeahtunvuohta mii lea jaskkodahttán servodatságaid, ánsšáivččii dutkama vaikko dat ii soaba dán oktavuhtii. Vigdis Stordahl (1995: 128–129) lea jearran sáhttit go buot ságastallama bidjat Sámedikki háldui vai lea go NSR molson ideologiija.

Akšuvdna lea váikkuhan sámeáššiid láhkavuodu ektui mii lea sihke ođastuvvon ja nannejuvvon 1980-logu rájes earet eará vuodđoláhkamearrádusain, ILO-konvenšuvnnain nr. 169, Sámelágain ja Finnmárkkulágain (St.dieđáhus nr. 52 (1992-93): 21–34; Hernes & Oskal 2008). Dat lea fas mielddisbuktán ahte otná sámeapolitihka sáhka jorrá dávjá sámi vuoigatvuodaid birra. Akšuvdna maid váikkuhii ovttaskas olbmuide ja danin oallugat geain ledje sámi máttut välljehohte leat sápmelažžan. Maiddái dan dáfus ledje akšuvnnain guhkesáiggi váikkuhusat sámeálbmoga ja sámeapolitihka ektui.

Go sámeáššiiguin orui muhtumin manname njozet, de lei mángii čilgehussan ahte hálddahušlaš návccat sámeáššiid várás ledje vátnásat. Guovddášhálddahuš ii lean unnitálbmoga áššiid várás ja dat lei hehtteme ovdáneami (Aarseth 1971). 1970-logu loahpas lei plánejuvvome ásahtit sámi ossodaga stáhtaeseválddiid guovddášhálddahussii, ja sámeorganisašuvnnat ledje fárus guorahallame jurdaga. NSR lei

1977–1978 jahkedieđáhusas čállán Oslo-čoahkkima birra ja gažaldat lei maid ovdan riikkasearvvi jahkečoahkkimis 1978. (NSR 1978.) Nealgudanakšuvdna ovtas Álttá-stuimmiiguin čájehii dárbbu nannet sámeáššiid meannudeami guovddášhálldahusas, ja 1980:s mearridii ráđđehus cegget departemeantaossodaga almmá lasi gulaskuddama haga sámeorganisašuvnnaiguin. Ráđđehusa mearrádusaid vuodul nannet Norgga Sámeráđi ja cegget Sámi vuoigatvuodálávdegotti ja kulturlávdegotti doaibmagodii ossodat sámeáššiid várás Gielda- ja bargodepartemeanttas. Jus dát ossodat livččii ceggejuvvon dalle go lei jurddašuvvon jagis 1978, de livčče sámeáššit sáhttán ovdánit ovdal. De livčče maid leamaš eará vásáhusat go dat mat ledje eahpesihkkaris akšuvdnaáiggis 1980-logu álggus. Mii eat beasa goasse diehtit movt livččii otná dilálašvuohta akšuvnnaid haga. Livččii go son ráfis digaštallan ja plánen buktán eará čovdosiid go dat mii lea otná sámpolitiikalaš dilálašvuođas? Vaikko muhtumin gullo vuosteháhku otná sámpolitiikalaš vuostá, de eat dieđe leš go duhtameahttunvuohta danne go sámpolitiikalaš jaskko-deapmi han sáhttá maid mearkkašit duhtavašvuođa álbmoga bealis.

Juho-Niillas ovddidii sullasaš oainnu sáhkavuorustis sámekonferánsas Romssas jagis 1980, go muittuhii ahte sámeorganisašuvnnat leat logiid jagiid evttohan ja čielggadan daid áššiid maid várás ráđđehus lei dalle nammadeame guokte lávdegotti. Sámeorganisašuvnnat ledje evttohan ja čielggadan daid áššiid, muhto eiseválddiid meannudeapmi lei healban. Dasa lei muhtun čilgehus ahte guovddášhálldahusas váillui sierra orgána sámeáššiid várás. Juho-Niillas mieđai dakkár čilgehussii. Go akšuvnnat Álttá-Guovdageaineanu olis de soaitimis viidáne, sámeorganisašuvnnaid evttohusat maid bohte beavdá. (Jernsletten 1980: 14.)

Mañit áiggi mitalussan lea báhcán ahte sámi akšunjoavkku gáibáduš luondduhálddašeami hárrái lei ođas sámpolitiikkas (Hjorthol 2006: 54). NSR ja NBR leigga baicca vuđolaččat ovddidan sámeálbmoga oainnu eananhálddašeami dáfus. Danin lei maid ráđđehus čujuhan NSR ja NBR cealkagiidda čáhcedulvademiid birra ja deattuhan nammejahkii Diedtjie-čázádaga (Åbjøravassdraget) Lulli-Sámis, ja Ivgu-, Álttá- ja Skáiddi-čázádagaid Davvi-Sámis. Ráđđehus lei miehtan oppalaččat plánegoahtit eanangeavaheami sámevuovlluin. (St.dieđáhus nr. 33: 33.) Dán artihkkalis lean čájehan movt sámpolitiikalaš vuodđooainnut ledje hábmejuvvon sámeorganisašuvnnaid bealis ja movt dat ledje vuodđun eiseválddiid ja sámeorganisašuvnnaid almmolaš sámpolitiikalaš hábmemis. Áššit maid akšuvnnat ovddide ledje álggahuvvon ja meannudeami vuolde sámeorganisašuvnnain dahje guovddášhálldahusas. Danin ledjege dát gáibádušat ráđđehussii

oahpes áššit, ja daid sáhtii ovddidit virggálaččat almmá ođđa suokkardemiid haga, ja nu čoavdašuvai vuosttažiin hálddašangažaldat sámeáššiid várás.

Konklusuvnnat

Mu dutkančulbmii lea vástádussan ahte 1970-logus sámeorganisašuvnnaid olis hábmejuvvui sámeapolitihkka sámevuoda nanusmahttima várás, ja earenoamážit sámelihkadusa aktivistabuolva ánggirdii hábmet oppalaš sámeapolitihkalaš vuoddoainnu. Sii dolle sámeapolitihka vuodđogažaldagaid birra semináraid main guovddázis lei sámeálbmoga sadi ođđa áiggi eavttuid ektui, seammás go sii sámeorganisašuvnnaid čoahkkimiin ja konferánsain ovddide oainnuset viššalis oassálastima bokte. Seammás sii ledje fárus aviisačálašemiin. Sámeálbmoga namuhišgohte álgoálbmogin ja sámi vuoigatvuodát ledje vuosttaš geardde navdon álgoálbmotgažaldahkan kulturprográmmas 1971.

Eiseválddit miehtagohte ođđa sámeapolitihkalaš oainnuide ja dohkkehišgohte ahte sámeorganisašuvnnaid áirasat oassálaste virggálaččat almmolaš sámeapolitihka hábmemis. Boađusin oassálastimis lei almmolaš sámeapolitihkka mii šattai ávkin cegget doaimmaid nanusmahttin várás sámevuoda almmá máhcakeahtta vassánaiggiid árbevirolaš dilálašvuhtii, mii fas nuppi lávkis lei sámáiduhttime sámevuolluid báikkálaš servodagaid ođđaáiggi eavttuid vuodul.

Máhttoháhan lei vuoruhuvvon, ja sámi dutkama dohkkeheapmi ja ásaheapmi sámeálbmoga dárbbuid várás šattai muhtun guovddášdoaimman. Alit-oahppu ja dutkan leat leamaš guovddázis ođasteame sámi servodaga seammás go leat leamaš ávkin doallat sámi servodaga ovttas (Oskal 2007: 161). NBR olahii saji sámi boazodoalu ovddasteaddjin mearridanvuogádagas 1970-logu gaskkamuttu rájes. Seammá jagiid dohkkehuvvuiga NBR ja NSR sámi skuvlapolitihka hábmejeaddji aktevrán, go Sámi oahpahusráđđi ceggejuvvui almmolaš orgánan mas organisašuvnnat oassálaste. 1970-logus ožžo sámeorganisašuvnnat saji Norgga kulturráđi siskkoalbealde hábmen várás ráđi *policy* sáme kultuvrra hárrái sihke sápmelaš lahtu ja fágálávdegottiid bokte.

Ođđa ráđdehusas jagis 1973 lei ođđa aidnu earenoamážit sámeáššiid hálddašeamái, ja dat celkkii ahte lei dehálaš oážžut dohkálaš vuogádaga sámeáššiide. 1970-logu loahpas ráđdehus plánegodii cegget sierra departemeantaossodaga. Sámeorganisašuvnnat oassálaste dan suokkardallamis. NBR doarjjui evttohusa cegget ossodaga sáme- ja boazodoalloáššiid várás, muhto NSR eahpidii, ja dan

dihte plána maŋŋonii. Váilevašvuodát Norgga guovddášhálddahas ledje váikkuhan sámeáššiid meannudeapmái ráđdehusa dásis, ja nu maid maŋŋonii ođđa almmolaš sámpolitiikka čadahepmi. Muhtun čilgehus dasa lea ahte guovddášhálddahas váillui sierra ossodat sámeáššiid várás gitta 1980 rádjái.

Nealgudanakšuvnna gudni lea vuosttažettiin dat, ahte dat dagahii ahte eiseválddit mearridišgohte áššiid mat ledje ollen politiikkalaš vuogádahkii, muhto eai lean dohkkehuvvon vuogádaga mearridankámmárii. Akšuvnnat váikkuhe Norgga álbmoga ektui, ja oassi álbmogis ohppe sápmelaččaid birra seammás go álbmoga doarjja bodii oidnosii. Dat lei doarjjan ovddidit ja hoahpuhit eiseválddiid loahpalaččat mearridit áššiid, vaikko muhtun áššiin sápmelaččain ledje mánggalágan oainnut .

Álttá-akšuvdna lea dáža dutkiid bargguin ožžon stuora saji sámpolitiikka hábmemis. Mun lean dás čájehan movt Norgga sámpolitiikka hábmejuvvui sámeorganisašuvnnaid olis ovdal daid akšuvnnaid. ČSV-lihkadus lea baicca ožžon unnán fuomášumi das ahte lei sámelihkadusa aktivistaid, sámi kulturbargiid, dáiddáriid ja girječálliid ovttasbargoarenan ja politiikkalaš fápmovuoddu. Bargu ČSV ektui lea obanassiige bázahallan sámi dutkamis.

Muhtun eará gažaldat lea movt 1970-logu sámpolitiikka servodatperspektiiva lei dan áiggi sámpolitiikka ektui ja movt dat dárbbasivččii maid fuomášumi dutkamis. Ođđa sámpolitiikka vuodđoprinsihppa lea nanosmahttit láhkavuodu sihkkarastin várás vuodđoeavttuid árbevirolaš sámi ealáhusaide vai dat leat seailuheame sámegeala, kultuvrra ja eallinvuogi sámevuohtan. Sámediggi lea stáhta bealis ceggejuvvon deháleamos struktuvran čadahit Norgga vuodđolága ulbmila sámeálbmoga seailuheami ja ovdáneami hárrái. (St.diedáhus 52 (1992–93): 11–14, 41–42). Dálá sámpolitiikkas leat váikkuhusat mat eai leat ožžon beroštumi ja danin livččii áigi dutkagoahit sámeálbmoga dilálašvuoda ođđa sámpolitiikkas. Muhtun váldogažaldahkan livččii movt Sámediggi doaibmá politiikkalaš vuogádahkan ja movt dat lea doaibman sámeálbmoga bistevaš ovdáneapmái. Lea seammás relevánta jearrat manne lea nu jaskat ja lea go stáhta Sámedikki bokte váldán dakkár saji ahte sápmelaččat olggobealde sámediggevuogádaga eai oaččo sáni saji ja movt dat váikkuha álbmoga dilálašvuhtii. Ođđa sámpolitiikkalaš vuogádat lea doaibman bures moaddelogi jagi ja maid danin leage áigi dutkagoahit váikkuhusaid.

Gáldut

Girjjálašvuohta

- Aikio, Samuli 1984: Sámi Čuvgehussearvi 50 jagi. – Johannes Helander & Matti Mykkänen & Erkki Nickul & Tarmo Salo & Lasse Sammallahti (doaimm.), *Bálggis. Sámi Čuvgehussearvi 1932–1982. – Polku. Lapin Sivistysseura 1932–1982*. [Helsset]: Sámi Čuvgehussearvi – Lapin Sivistysseura. 13–24.
- Aubert, Vilhelm 1969: Ein nasjonal eller ein sosial minoritet? – Lina R. Homme (doaimm.), *Nordisk nykolonialisme. Samiske problem i dag*. Oslo: Det Norske Samlaget. 261–282.
- Baer, Lars Anders 1987: Sámiid XIII konfereansa rahpan. – *Sámiráđđi. Sámiid XIII konfereansa. Áre, 13.–15.8.1986*. Ohcejohka: Sámiráđđi. 1–5.
- Borgen, Peder 1997: *Samenes første landsmøte 6.–9. februar 1917. Grunnlaget for samefo[l]kets dag 6. februar. Historisk oversikt – Dokumentasjon – Kommentar*. Trondheim: Tapir.
- Brenna, Wenke 1998: Oppstarten på samepolitikken i Kommunaldepartementet. Konsernsjef Tormod Hermansen i samtale med Wenke Brenna. – Ulf Sand (doaimm.), *Kommunaldepartementet 1948–1998 – lokaldemokrati og velferd*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet. 158–160.
- Collinder, Björn 1953: *Lapparna. En bok om samefolkets forntid och nutid*. Stockholm: Forum.
- Edøy, Jan & Hansen, Erling 1998: Kommunaldepartementet 50 år. Fra gjenreising til sameting. – Ulf Sand (doaimm.), *Kommunaldepartementet 1948–1998 – lokaldemokrati og velferd*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet. 11–13.
- Eidheim, Harald 1971: *Aspects of the Lappish Minority Situation*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hanssen, Gro Sandkjær & Helgesen, Marit Kristine & Vabo, Signy Irene 2007: *Politikk og demokrati. En innføring i stats- og kommunalkunnskap*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hermanstrand, Håkon & Kosmo, Ansgar 2009: *Røyrvik. Samene i Østre Namdal*. Røyrvik: Røyrvik kommune.
- Hernes, Hans-Kristian & Oskal, Nils (doaimm.) 2008: *Finnmarksloven*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Hjorthol, Lars Martin 2006: *Alta. Kraftkampen som utfordret statens makt*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Hætta, Odd Mathis 1976: Samepolitikk. – *Dyade* 8: 2: 35–36.
- Jernsletten, Nils 1969: Kvifor vere same? – Lina R. Homme (doaimm.), *Nordisk nykolonialisme. Samiske problem i dag*. Oslo: Det Norske Samlaget. 70–98.
- Jernsletten, Nils 1980: Sámepolitihkalaš prográmma. – *Sámiráđđi. Sámiid 11. konfereansa. Tromsa 16.–19.6.1980*. Ohcejohka: Sámiráđđi. 15–19.
- Jernsletten, Regnor 2002: The development of a Saami élite in Norden. – Kristiina Karppi & Johan Eriksson (doaimm.), *Conflict and Cooperation in the North*. Umeå: Umeå Universitet. 147–165.
- Johannessen, Asbjørn & Tufte, Per Arne & Christoffersen, Line 2010: *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kalstad, Johan Klemet 1970: Hvorfor og hvordan skal samene få innflytelse på avgjørelser i saker som angår dem selv. – *NSR protokoll 1970*. Guovdageaidnu: Norgga Sámiid Riikkasearvi. 60–65.
- Kalstad, Johan Klemet Hætta 1999: *Reindriftspolitik og samisk kultur – en uløselig konflikt? En studie av reindriftstilpasninger og moderne reindriftspolitik*. Diedut 2/1999. Guovdageaidnu: Sámi Instituhta.
- Kalstad, Johan Klemet Hætta 2011: Norgga samepolitihka molsašupmi odđa áiggis. – *Sámi dieđalaš áigečála 1/2011*: 43–65.
- Kalstad, Johan Klemet Hætta 2012: Beassášmárkanat Guovdageainnus ja Áillohaš rohki. – *Sámis 11/2012*: 30–35.
- Magga, Ole Henrik 1994: Hvordan den nyeste nordsamiske rettskrivningen ble til. – *Festskrift til Ørnulv Vorren*. [Romsa]: Tromsø museum – Universitetet i Tromsø. 269–281.
- Magga, Ole Henrik 2006: Samisk aktivist i 40 år. – *Samtiden 2/2006*: 72–82.
- Marsten, Sigurd 1983: Samegutten fra Rasta i Rana som ble misjonær og lege i Kina. – *Árbok for Rana 16*: 39–44.
- Minde, Henry 2003: Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise: kampen for en ny samepolitikk 1960–1990. – Bjørn Bjerkli & Per Selle (doaimm.), *Samer, makt og demokrati. Sametinget og den nye samiske offentligheten*. Oslo: Gyldendal akademisk. 87–123.
- Moren, Jorolv (doaimm.) 1974: *Den kollegiale forvaltning. Råd og utvalg i sentraladministrasjonen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordby, Trond 2004: *I politikens sentrum. Variasjoner i Stortingets makt 1814–2004*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Oskal, Nils 2007: Muhtin dieđafilosofalaš váttisvuodát vuodđudit earenoamáš algoálbmotmetodologijja. – *Sámi dieđalaš áigečála 1–2/2007*: 161–180.

- Otnes, Per 1970: *Den samiske nasjon. Interesseorganisasjoner i samenes politiske historie*. Oslo: Pax Forlag.
- Rantala, Leif 2004: *Sámiráđđi 50 jagi. Historihkka*. Ohcejohka: Sámiráđđi.
- Ruong, Israel 1987: *Sámi Instituhtta sámiid boahhte áiggi jurdagiin. – Sámi Instituhtta 10-jagi ávvudeapmi – Sámi Instituhtta sámiid boahhte áiggi jurdagiin*. Dieđut 1/1987. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta. 1–29.
- Sara, Aslak Nils 1971: *Organisering av den samiske befolkning*. J. K. Kalstad vuorká, Guovdageaidnu.
- Solbakk, Aage 1997: *Sámi historjá 2. 1751 rájes dálá áigái*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Solbakk, Aage 2011: *Sámit áiggiid čađa 1*. Kárášjohka: ČálliidLágáduš.
- Stordahl, Vigdis 1995: *Manne lea nu jaskat – sámi váilevaš servodatságastallama birra. – Harald Gaski & John Trygve Solbakk (doaimm.), Cafe Boddu. Essayčoakkáldat 2*. Kárášjohka: Davvi Girji. 128–136.
- Stordahl, Vigdis 1998: *Same i den moderne verden. Endring og kontinuitet i et samisk lokalsamfunn*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Urheim, Mikal 1969: *Konsultativ statsråd for samesaker. – NSR protokoll 1969*. Guovdageaidnu: Norgga Sámiid Riikkasearvi. 45–58.
- Wadnim, Johan A. 1976: *Den samiske stat. – Dyade 8: 2: 4–7*.
- Østerud, Øyvind 2007: *Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aarseth, Bjørn 2006: *Norsk samepolitikk 1945–1990. Målsetting, virkemidler og resultater*. Oslo: Vett & Viten – Norsk Folkemuseum.

Čielggadeamit, dieđáhusat, lágat, mearrádušat, cealkámušat jna.

- Davviriikkaid ráđđi = Cealkámuš Guovdageainnu semináras 9.–12.12.1970. J. K. Kalstad vuorká, Guovdageaidnu.
- Evttohus 1971 = Davviriikkaid samiid Institut'ta. Evttohus. Sámi Arkiiva, Guovdageaidnu.
- Gonagaslaš resolušuvdna 8.12.1975 = Kongelig resolusjon 8.12.1975, jnr. 265U75. Oslo: Kirke- og undervisningsdepartementet.
- Kulturprográmma 1971 = *Sámiid kulturpolitihkalaš prográmma 1971*. Ohcejohka: Sámiráđđi.
- NAČ 1984: 18 S = *Sámi vuoigatvuođaid dili birra*. Kronprinsaregentta resolušuvna lávdegottis, nammaduvvon golggotmánu 10.b.1980. Lágiduvvon

- Justisadepartementta ovdii geassemánu 15.b. 1984. Norgga Almmolaš Čilgehusat 1984: 18 S. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 1972: 33 = *Om landsdelsplan for Nord-Norge. Forslag til plan for utvikling av landsdelen*. Norges offentlige utredninger 1972: 33. Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet.
- NOU 1975: 5 = *Reindrift*. Norges offentlige utredninger 1975: 5. Oslo: Landbruksdepartementet.
- NSR 1969 = NSR landsmøte 1969. Odd Mathis Hætta vuorká, Áltá.
- NSR 1970 = NSR protokoll 1970. Sámi Arkiiva, Guovdageaidnu.
- NSR 1975 = Landsmøteuttalelse nr. 1. Samenes offisielle status. NSR kantuvra, Guovdageaidnu.
- NSR 1978 = NSR landsmøte protokoll 1978. Guovdageaidnu: Sámi Arkiiva.
- NSR vuodđudeapmi = Hovedutskrift av møteprotokoll på stiftelsesmøtet til Norga Sámiid Riikasær`vi – Norske Samers Riksforbund. Guovdageaidnu 30.11.1968. NSR kantuvra, Guovdageaidnu.
- NU 1969 = *Sjätte nordiska samekonferensen i Hetta den 16–19 augusti 1968*. Nordiska utredningar 1969:6. Stockholm [: Nordiska Samerådet].
- Resolušuvdna 12.12.1970 = Resolusjon fra seminaret av unge samer, samlet i Kautokeino i tiden 9.–12. desember 1970. J. K. Kalstad vuorká, Guovdageaidnu.
- Ruong, Israel 1971: Synspunkter för ett samisk kulturprogram. VII Nordisk Samekonferens. J. K. Kalstad vuorká, Guovdageaidnu.
- St.diedáhus nr. 8 = *Om organisering og finansiering av kulturarbeid*. St.meld. nr. 8 for 1973–74. Oslo: Kyrkje- og undervisningsdepartementet.
- St.diedáhus nr. 13 = *Om en aksjonsplan for de sentrale samiske bosettingsområder*. St.meld. nr. 13 (1974–75). Oslo: Landbruksdepartementet.
- St.diedáhus nr. 33 = *Tillegg til St.meld. nr. 108 for 1972–73 Om et utbyggingsprogram for Nord-Norge*. St.meld. nr. 33 (1973–74). Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet.
- St.diedáhus nr. 52 (1973–74) = *Ny kulturpolitikk. Tillegg til St.meld. nr. 8 for 1973–74 Om organisering og finansiering av kulturarbeid*. St.meld. nr. 52 (1973–74). Oslo: Kyrkje- og undervisningsdepartementet.
- St.diedáhus nr. 52 (1992–93) = *Om norsk samepolitikk*. St.meld. nr. 52 (1992–93). Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet.

- St.diedáhus nr. 61 = *Om regjeringens arbeid med gjennomføringen av Stortingets vedtak om utbygging av Altavassdraget*. St.meld. nr. 61 (1979–80). Oslo: Olje- og energidepartementet.
- St.diedáhus nr. 108 = *Om et utbyggingsprogram for Nord- Norge*. St.meld. nr. 108 (1972–73). Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet.
- Stuoradiggi 1975 = *Stortingstidende for 16. april 1975: 3602–3614. Sak nr. 3. Interpellasjon fra representanten Johannes Gilleberg til landbruksministeren*. Oslo: Stortinget.

Reivvet, notáhtat, aviisabihtát jna.

- Bovdejupmi 3.11.1970 = Innbydelse til seminar i Kautokeino i tiden 9.–12. desember 1970. J. K. Kalstad vuorká, Guovdageaidnu.
- FD 21.4.2012 = *Finnmark Dagblad* nr. 92 (21.4.2012).
- Preassadieđáhus = Pressemelding om Den 8. Samekonferanse i Snåsa i tida 26.–28. juni 1974. J. K. Kalstad vuorká, Guovdageaidnu.
- Prográmma = Guovdageainnu seminára prográmma 9.–12.12.1970. J. K. Kalstad vuorká, Guovdageaidnu.
- Referáhta 10.5.1978 = *Referat jnr. 1164/78 JK Ja/EMS. Samordning av samiske spørsmål i sentraladministrasjonen. Møte 10. mai 1978*. Oslo: Landbruks- og matdepartementet.
- Reive 12.4.1967 = Reive 12.4.1967 Oslo Sámisær`vi v/Aslak Nils Sara Sámiid Servviide Kárášjogas, Guovdageainnus ja Porsáŋggus. Sámi Arkiiva, Guovdageaidnu.
- Reive 9.3.1970 = Reive Johan Klemet Kalstads Hans J. Henriksenii, Peder Andersenii, Hans Guttormii ja Mikal Urheimii sámpolitihkalaš strategiija-seminára birra. Buot reivvet álgooplánema birra leat J. K. Kalstad vuorkkás.
- Oslo-seminára = Oslo Sámiid Searvvi seminára dálvet 1971. Prográmma, preassadieđáhus ja raporta. J. K. Kalstad vuorká, Guovdageaidnu.
- Sámi dutkanseminára = Seminára sámi dutkama birra Guovdageainnus geasset 1971. Prográmma ja oasseváldiidlistu. J. K. Kalstad vuorká, Guovdageaidnu.
- Ságat 10.10.1979 = *Ságat* nr. 77 (10.10.1979).
- Vet du at = Vet du at. [Čála Guovdageainnu suohkanviesu seainnis 21.12.1970.] Odd Mathis Hætta vuorká, Áltá.

Aarseth, Bjørn 1971: *Notat. Statens støtte til samiske kulturformål. Forholdet mellom statsbudsjettet og Norsk Kulturfond*. Et supplement til Norsk Kulturråds P.M. jnr. 2769/71. Oslo: Norsk Kulturråd.

Informánttat

Leif Dunfjeld lea leamaš guovddážis sámepolitihkas ja doaimmain olles agis 1960-logu loahpa rájes.

Odd Mathis Hætta lea olles eallinagis bargan sámeássiiguin ja lea leamaš NSR ovdaolmmoš.

Ingar Boine lei pláneme ja čadaheame nealgudanakšuvnnas golggotmánu 1979.

Ole Henrik Magga lean hástalan gažaldagaiguin 1970-logu birra geahččaladdan várás iežan ipmárdusa su vásáhusaid ektui. Ságastallan suinna lea leamaš ávkin hukset vuodu dán artihkkalii.

Norwegian Sami policy in the 1970s – strengthening “Sami-ness” through renewal

In the course of the 1970s, certain events occurred in Sami politics which laid the foundation for renewed “Sami-ness” as well as recognition of the Sami people as an indigenous people of Norway. Sami rights were then, for the first time, presented as indigenous peoples’ rights.

The theme of this article is the strengthening of “Sami-ness” with the emphasis on how Norwegian Sami policy was formulated during the 1970s and to what degree the hunger strike might have influenced this policy. The purpose of the article is to acquire new knowledge about the Sami movement’s industrious generation through research based on qualitative methods.

Due to the neo-corporatism of the 70s, representatives of Sami organizations gained access to the political decision-making bodies that formulated official Sami policy. The strategy was to revitalize Sami culture by renewing elements such as art, literature, yoik, other Sami music etc. New forms of Sami cultural expression such as festivals and theatre were established, forming part of the revitalization process. Through this revitalization of Sami culture, together with an enhanced Sami-ness, the Sami people would, in turn, gain ground in relation to the dominant community. The term I have used to describe this revitalization is the Sami political community-oriented perspective. The efforts made by young Samis in their struggle to define and formulate a Sami policy aimed at strengthening Sami-ness appeared in a rather conspicuous fashion.

At the end of 1979, demonstrations against the dam-building project on the Alta-Guovdageaidnu/Kautokeino waterway took place, subsequent to which Sami activists went on a hunger strike in Oslo. The hunger strike had a considerable effect on the Norwegian public at large, which has since led to support for the Sami policy.

Keywords: Sami politics, 1970s, Sami-ness, activists

JOHAN KLEMET HÆTTA KALSTAD
Sámi University College
johankk@samiskhs.no